

Jekaterina Babosowa

Białoruski Uniwersytet Państwowy, Mińsk (Białoruś)

SPOŁECZNE ASPEKTY PROFILAKTYKI ALKOHOLIZMU I NARKOMANII W ŚRODOWISKU MŁODZIEŻOWYM

Słowa kluczowe: młodzież, alkoholizm, narkotyki, prewencja

Streszczenie: Jednym z poważniejszych problemów społecznych na Białorusi stało się dość szeroko rozpowszechnione zjawisko alkoholizmu i narkomanii wśród młodzieży, w tym w środowisku nieletnich. O dynamice tego negatywnego procesu świadczą następujące dane: do odpowiedzialności administracyjnej za nadużycie napojów spirytusowych pociągniętych zostało w Białorusi w roku 1995 ponad 20 tysięcy nastolatków, a w roku 2004 już 40% więcej. W miarę wzrastania zamiłowania do zgubnych przyzwyczajzeń zmniejsza się częstotliwość podejmowania przez nastolatków w czasie wolnym pozytywnych rodzajów działalności. Analiza danych socjologicznych przekonuje, że zasadniczej przyczyny rozpowszechnienia alkoholizmu i narkomanii należy upatrywać w swoistej próżni w systemie wartości znacznej części młodzieży, która uważa swoje życie za mało interesujące, wyobcowane i bezużyteczne. Dla większości z nich spożywanie napojów spirytusowych przemieniło się w element subkultury młodzieżowej i postrzegane jest się jako jeden ze sposobów samoidentyfikacji i dorastania.

SOCIAL ASPECTS OF ALCOHOLISM AND DRUG ABUSE PREVENTION IN THE YOUTH ENVIRONMENT

Key words: teenagers, alcoholism, drug, prevention

Summary: Alcoholism and drug abuse among youth has become a serious problem in Belarus. In 1995 above 20 thousand teenagers were brought to account for alcohol overuse, and in 2004 40% more. In the period between 2000 and 2004 about 200 people were registered as drug users. As the passion for destructive addictions increases among teenagers, their participation in positive forms of free time activities decreases. Sociological research prove that the main reason for the widespread of alcoholism and drug abuse is a characteristic void in the system of values for the majority of youth, who consider their lives little interesting, isolated and useless. Drinking alcohol is perceived as an element of youth subculture and one of the ways of self-identification and growing up.

Jednym z poważniejszych problemów społecznych początku XXI wieku stało się dość szeroko rozpowszechnione zjawisko alkoholizmu i narkomanii wśród młodzieży, w tym w środowisku nieletnich. O dynamice tego negatywnego procesu świadczą następujące dane: do odpowiedzialności administracyjnej za nadużycie napojów spirytusowych pociągniętych zostało na Białorusi w roku 1995 ponad 20 tysięcy nastolatków, a w roku 2004 już 40% więcej. Dla większości z nich spożywanie napojów spirytusowych przemieniło się w element subkultury młodzieżowej i postrzegane jest się jako jeden ze sposobów samoidentyfikacji i dorastania. Sondaż diagnostyczny przeprowadzony w Mińsku w roku 2003 pokazał, że tylko 25,3% młodych ludzi nie używa słabych napojów alkoholowych (szampan, piwo, dzin-tonik), a co drugi badany (54,6%) nie spożywa mocnych napojów alkoholowych (wódka, wina wzmocnione, alkoholizowane i in.). Napoje pierwszego rodzaju używane są jeden raz w tygodniu i częściej przez 16,6% młodych ludzi, kilka razy w miesiącu przez 23,4% badanych, a rzadziej niż raz w miesiącu przez 34,7%. Mocne napoje alkoholowe używa raz w tygodniu i częściej 5,0% respondentów, kilka razy w miesiącu 13,1%, a rzadziej niż raz w miesiącu 27,3%. W częstotliwości spożywania mocnych napojów alkoholowych młodzi chłopcy o 20% wyprzedzają dziewczyny. Odpowiedzi na pytanie o to, w jakim wieku odbyła się inicjacja alkoholowa pozwalają wskazać na wiek 14 – 17 lat jako okres najbardziej aktywny w tym zakresie.

W latach 2000 - 2004 roku liczba nieletnich, którzy zostali odnotowani jako biorący narkotyki zmniejszyła się z 200 do 162 osób, w tej liczbie z diagnozą „narkomania” z 46 do 14. Pewne obniżenie liczebności nieletnich używających narkotyki nie stwarza jednak podstaw do samozadowolenia. Ogólnospołeczne badanie socjologiczne przeprowadzone w roku 2004 wykazało, że 84,9% młodzieńców i 94,1% dziewczyn nigdy nie sięgało po narkotyki, jeden raz używało ich odpowiednio 6,0 i 2,8% badanych, kilka razy 6,5 i 1,0%, a często 0,9 i 0,3%. Takie zróżnicowanie tłumaczy się tym, że nastolatków płci męskiej znacznie częściej cechuje brawura, dążenie do ryzyka i wątpliwych przyjemności, pragnienie podwyższenia swojego statusu wśród rówieśników za pomocą każdego rodzaju środków, które są przyjęte w kompanii, w tym alkoholu i narkotyków. Szczególnie niepokoi fakt, że co jedenasty młody człowiek (8,7%) ma kolegów i znajomych sięgających po środki psychotropowe, a wśród osób naruszających prawo wskaźnik ten wynosi 18,7%. Najczęściej inicjacja narkotykowa młodzieńców i dziewczyn następuje w grupach podwórkowych i innych grupach rówieśniczych (52,8%), a także w środowisku szkolnych kolegów (33,9%). Wśród osób używających środki narkotyczne odnotowano 72% chłopców i młodych mężczyzn oraz 28% przedstawicieli płci żeńskiej.

W miarę wzrastania zamiłowania do zgubnych przyzwyczajzeń zmniejsza się częstotliwość podejmowania przez nastolatków w czasie wolnym pozytywnych rodzajów działalności. Połowa (50,3%) spośród tych, którzy nie palą, nie sięga po alkohol i narkotyki, w czasie wolnym uczy się i czyta różnorodną literaturę. Wśród tych, którzy używają napoje niskoalkoholowe takimi rodzajami działalności zajmuje się 40,7% respondentów, a wśród osób, które piją mocne napoje i sięgają po środki narkotyczne, uczeniem i czytaniem w czasie wolnym zajmuje się 23,0%. W gospodarstwie domowym pomaga 52,8% spośród osób, które nie używają alkoholu i narkotyków, a tymczasem takich osób jest tylko 18,0% wśród respondentów, którzy

używają mocne napoje alkoholowe i narkotyki. Sportem zajmuje się 40,1% wśród osób pierwszej kategorii, a wśród drugiej 31,7%; odwiedza dyskoteki odpowiednio 27,0% i 56,6%. Bezsensowne chodzenie po ulicach charakterystyczne jest dla 4,3% respondentów z pierwszej grupy i 12,3% z drugiej. Analiza danych socjologicznych przekonuje, że zasadniczej przyczyny rozpowszechnienia alkoholizmu i narkomanii należy upatrywać w swoistej próżni w systemie wartości znacznej części młodzieży, która uważa swoje życie za mało interesujące, wyobcowane i bezużyteczne. Skutki negatywne takich deformacji okazują się często bardziej istotne niż wpływ, jaki na zachowanie nastolatków wywiera niski ekonomiczny poziom życia. Biedę jako determinantę swojego zachowania postrzega 21,7% badanych nastolatków z pierwszej poprzednio wyróżnionej grupy i 30,7% z grupy drugiej. Co trzeci badany nastolatek (32,2%) uważa, że zasadniczą przyczyną jego (jej) niewłaściwego zachowania są negatywne przykłady postępowania dorosłych i rówieśników oraz konfliktowe relacje z rodzicami.

Różne oddziaływania ukierunkowane na zapobieganie pijaństwu i narkomanii oraz ich zwalczanie należy prowadzić kompleksowo, łącząc przedsięwzięcia ze sfery społeczno-ekonomicznej, edukacyjno-wychowawczej, leczniczo-profilaktycznej i administracyjnej z obowiązkowym zaangażowaniem w tę działalność rodziców, a także z racjonalnym organizowaniem czasu wolnego dzieci i młodzieży. Podstawy negatywnych postaw wobec używania alkoholu i narkotyków formułuje się w procesie wychowania rodzinnego i szkolnego. Wykorzystując negatywne przykłady prezentowane od lat dziecięcych należy kształtować u nastolatków negatywny stosunek do picia alkoholu i narkomanii. W takiej działalności nie jest wystarczające podawanie kategoriycznych wskazówek typu: „tak robić można, ale tak robić nie wolno”. Niezbędne są otwarte rozmowy rodziców i nauczycieli z nastolatkami, w czasie których nie tylko mówi się o tym, że używanie alkoholu i środków narkotycznych jest szkodliwe, ale i tłumaczy się, dlaczego to jest szkodliwe i do czego to doprowadzi. Za organizację działań w tym zakresie odpowiadają szkoły wraz z instytucjami ochrony zdrowia. Ważnym kierunkiem w zapobieganiu narkomanii wśród nastolatków jest również prowadzenie przez organy spraw wewnętrznych przy wparciu organów ochrony zdrowia, instytucji edukacji, gospodarki mieszkaniowo-komunalnej i organizacji społecznych serii przedsięwzięć profilaktycznych. Celem tych przedsięwzięć powinna być także rejestracja nastolatków sięgających po środki narkotyczne, miejsc ich chałupniczej produkcji, sposobów zbytu narkotyków i ich zażywania oraz grup nastolatków skłonnych do używania środków toksycznych i narkotycznych. Należy w związku z tym aktywniej prowadzić przedsięwzięcia służące zbadaniu sektora mieszkaniowego, zwłaszcza wejść do domów, strychów i suterren, a więc miejsc, w których zazwyczaj zbierają się nastolatki w stanie odurzenia narkotycznego czy toksycznego. Należy mieć na uwadze, że więcej niż połowa (51,3%) mińskich nastolatków skłonnych do narkomanii wskazała właśnie na te miejsca i lokale niezamieszkałe jako na najczęściej wykorzystywane do przyjmowania środków narkotycznych.

W związku z tym, że przyjmowanie narkotyków i spożywanie alkoholu przez nastolatków najczęściej odbywa się w tak zwanych rodzinach patologicznych, miejscowe organy administracji i instytucje wymiaru sprawiedliwości ds. nieletnich powinny w większym zakresie wykorzystywać pełnomocnictwa udzielone im na podstawie następujących artykułów Kodeksu Republiki Białoruś: art. 159 (karanie

rodziców za pojawienie się nastolatków w stanie nietrzeźwym w miejscach publicznych), art. 160 (kara za doprowadzenie przez dorosłych, włączając rodziców, osób nieletnich do stanu zamroczenia oraz za kupowanie dla nich alkoholu), art. 162 (kara za niewykonywanie obowiązków związanych z wychowaniem dzieci), a także artykułu 205 Kodeksu Prawnego RB (kara za wciągnięcie nieletnich w działalność przestępczą, włączając pijaństwo).

Przestrzegając nastolatków przed nałogiem alkoholowym i zależnością narkotyczną należy im racjonalnie przedstawiać wszystkie ich negatywne następstwa (uszczerbek dla zdrowia, cierpienia bliskich, nadmierna agresywność, skłonność do naruszania prawa i in.). Szczególny akcent w takiej działalności należy jednak nadawać utracie przez człowieka znajdującego się w stanie zamroczenia alkoholowego czy euforii narkotycznej rozumnej kontroli nad sobą i swoim zachowaniem. Właśnie ta okoliczność, na co również wskazują badane dzieci i nastolatki (nawet te, które przyznają się do skłonności do używania alkoholu i narkotyków), jest nie do przyjęcia w pijaństwie i narkomanii.

Efektywnym sposobem profilaktyki alkoholizmu i narkomanii w środowisku nastolatków jest racjonalna organizacja czasu wolnego, uwzględniająca zestaw skłonności i zainteresowań młodych ludzi. W tej pracy bardzo ważne jest wciągnięcie dzieci i nastolatków w rozmaite formy działalności samorządowej i formy sprzyjające rozwojowi zdolności twórczych (kółka młodych techników, twórczości amatorskiej, sztuki artystycznej, kluby historyczne i in.), a także w zajęcia w sferze kultury fizycznej i sportu. Działalności takiej dobrze powinno służyć organizowanie w miastach i innych dużych jednostkach administracyjno-terytorialnych centrów kulturalno-wychowawczych będących na własnym rozrachunku gospodarczym. Centra te powinny treściwie i interesująco organizować spędzanie czasu wolnego przez nastolatków i młodzież, oczywiście po cenach dostępnych, czemu z kolei powinny sprzyjać odpowiednie ulgi podatkowe dla tych centrów. Znaczy to, że powinny one być finansowane z dwóch źródeł, tj. ze zcentralizowanych źródeł budżetowych oraz ze środków wypracowanych przez te centra za odpłatne usługi dla ludności.

Kończąc należy podkreślić, że opracowane i systematycznie realizowane programy i przedsięwzięcia masowe, kulturalne, sportowe i prozdrowotne adresowane do młodzieży i nastolatków skłonnych do używania alkoholu i narkotyków powinny w pełni służyć ich społecznej, psychologicznej i duchowo-moralnej rehabilitacji i readaptacji.